

FRANSIZ İKTİSADİ YARDIMININ 1964 DEN BERİ GELİŞMESİ

Prof. Dr. V. Rouquet La GARRIGUE
Paris ve Lille Üniversiteleri

Bana bu konferans şerefini veren Profesör Orhan DİKMEN'e teşekkürlerimi arz ederim.

*
**

Eski iktisatçı - matematikçi alışkanlıklarım beni bu konferansın başlığındaki bütün kelimelerin belirtilmesine itiyor. Burada söz konusu olan, memleketimin iki yıldan biraz fazla zamandan beri insanlığın iktisadî refahına yaptığı yardımın bir kuş bakışı görünüşüdür.

«Yardım» kelimesi çok yetersiz ve hattâ uygun değildir. Bu kelimeyi muhafaza edeceğim zira kabul edenler ve etmeyenler tarafından geleneksel olarak kullanılmaktadır. Bununla beraber daha doğru olarak yardımlaşma terimini belirtmek istiyorum.

Gelişme Terimi şu iki esash sebepten dolayı dikkatli bir incelemeyi gerektirmektedir:

1°) İktisat teorisi de iktisadî hayatınkine benzetilebilecek iniş çıkışlar göstermektedir. İktisadî hayat tam bir serbesti içine bırakıldığında, uzun dönem temayülleri, devri, mevsimlik hareketler gibi değişiklikler göstermektedir. Hâkikatte, iktisat teorisi de iktisadî hayatta olduğu gibi aşağı yukarı on yıllık dönemlerle görünüşünü değiştirmektedir. Keynes'in etkisi ile on yıllık bir süre boyunca, uzun zaman, İstihdam, Para ve enflasyon konuları tartışılmıştır. On yıldan beri ise iktisatçının düşüncesi büyüme ve gelişmenin incelenilmesi konularında kutuplaşmıştır.

Fakat bu bitmeyen tartışmaların sonucunda hiç bir kesin sonuç gözükmemektedir. Öyle anlaşılmaktadır ki iktisatçı bu geniş gelişme konularına sırtını çevirmekte ve millet seviyesinden çok, bölgesel konularda, bölge seviyesinde programlamada yeni yollar aramaktadır.

Benim fikrim ise bu birbirini izleyen vazgeçmelerin iktisatçının ve bir ilim olan iktisadın görünürünü iyi aksettiremedikleridir.

Fakat bu yüzyılın ikinci yarısında iktisat ilminin derin bir ilerleme olayı ile karşı karşıya bulunuyoruz. Öyle zannediyorum ki halen iktisatta fizik ilimlerinin Lavoisier devrinde olduğu çağı yaşamaktayız.

Bir başka deyişle, nitel ve ölçüleminin, nicel ve ölçülene dönüşü iktisatçıların bugünkü çalışmalarını belirtmekte ve bu derin ilerleme iktisada gerçek ilim karakterini vermektedir: İktisat muhakkak olarak insancıl ve sosyal bir ilimdir fakat benim için en önemli olan nokta şudur ki, iktisat matematik ve istatistikten gitkçe daha çok yararlanmaktadır.

2°) Gelişme olayının incelenmesini gerektiren ikinci sebep de bu konuda sayısız dil anlaşmazlıkları ve kavram belirsizliklerinin bulunmasıdır.

Muhakkak ki sayısız gelişme teorileri üzerinde söz etmeye niyetli değilim. Sadece bir genel gelişme teorisinin bulunmadığını ve asla bulunamayacağını belirtmek isterim. Bir *sentez*'in eşigindeyiz, fakat sadece eşiginde. Bu yapılan analizde iktisat teorilerinin ve iş adamlarının fikirleri arasında her şeyin söylenilmiş olmaması demektir.

Burada pek sevdiğim bir fikri belirtmek isterim: İktisatçı ister istemez tamam olmayan bir kimsedir, çünkü kendi konusu bütün ilimlerin içinde en çapraşık olanıdır. Ziraatçı ve meteorolojist olamazsa iyi bir ziraat iktisatçısı olamaz, biyolog değilse demografi konusunda kendisine güvenemez, sosyolog olmadığı takdirde malî konulara tepeden bakamaz.

Bütün bunlardan uzak ve iktisadî faaliyetten uzak kendi kabuğunda yaşayacak olursa, iktisatçı çalışmalarını yönetmesi gereken nihai gaye olan genel refahın gerçekleşmesinden, sosyal ilerleme, adalet ve kuvvetler dengesinin kurulmasından uzaklaşmış olacaktır.

*
**

Bir ülkenin iktisadî *gelişmesi*, iktisadî *büyüme*'den farklı bir kavramdır. Bu iki kavramdan birincisi, iktisadî güçlerin ve potansiyelin, millî gelirin, ziraat ve sınaî üretimin, dış ticaret hacminin, genel tüketim seviyesinin, genel ulaştırma şebekesinin ... de-

vamlı olarak ilerlemesi ile belirlenir. Büyüme ise daha dar ve çevresindekilerden kesin olarak ayrılmış bir kavramdır, ücret seviyesinin artması gibi...

Çeşitli teoriler tarafından gelişme yolundaki ülkelerin karakterleri olarak ileri sürülenler Türk ekonomisinin bünyesine uymamaktadır. Türkiye sanayi yönünden gelişmemiş denemeyecek bir sanayileşme seviyesine ulaşmıştır. Türkiye ile Avrupa ülkeleri arasında farklı gelişme *dereceleri* vardır.

Fakat, dünyamızda görülen geniş nüfus artışı sebebi ile bütün ülkeler gelişme yolundaki ülkeler olarak vasıflandırılabilir, bununla beraber analizde siyasi bağımsızlığını yeni kazanan ülkelerle eski hakimleri olan ülkeler arasında yapılan yardımlar birbirinden ayrılmıştır.

*

**

Uluslararası veya bölgesel toplantılarda olsun, veya ülkelerin kendi bünyelerindeki siyasi kurumlarda olsun dünyanın her tarafında, gelişme yolundaki ülkelere yardım konusu tartışılmaktadır. Bu arada 1964 yılı özellikle ilgi çekicidir. Uluslararası toplantılarda ve billassa Mart 1964 de Cenevrede yapılan gelişme ve ticaret konferansına katılanlar yardım şekilleri ve hammaddelerin temel fiyatlarının stabilizasyon meselesi ile karşılaşmışlardır. Asya - Afrika toplantılarına da bunlardan faydalanan ülkeler katılmamazlık etmemişlerdir. Birleşik Devletlerde ise hali hazır iktisadî konjonktür sebebi ile kongre KENNEDY ve JOHNSON'un istedikleri krediyi verme işini sükutla geçiştirmiştir.

Fransa da bu hareketin dışında kalmamış 1964 Ocak ayında, şimdi Fransız sosyal işler bakanı bulunan JEANNENEY raporu yayınlanmıştır. Hakikatte Fransız hükümeti Mart 1963 de gelişme yolundaki ülkelerle yardımlaşma konularını inceleyecek bir komite kurmuştur.

M. JEANNENEY'in başkanlık ettiği ve M. NORA'nın raportör olduğu bu komisyon bunlardan başka 21 üyeden kuruludur ki aralarından Sorbonne'dan meslektaşlarımı memnuniyetle sayıyorum : Georges BALANDIER, François BLOCH, LANIE, Claude GRISON (Millî İstatistik ve iktisadî etütler genel müdürü), François LE-ROUX.

Komisyon seans ve grup halinde çalışmalarından özel ve kamu kesiminden bir çok kimseyi dinledikten sonra 1963 temmuzunda başkanı tarafından kaleme alınmış, 134 sayfa ve 23 ekli bir raporu hükümete takdim etmiştir.

Sırası ile *Fransız yardımının görünüşünü ve beğenilip beğenilmediğini* anlamak için bu rapor temel referansımız olacaktır.

Analiz aynı zamanda dışişleri bakanlığında iktisadî müşavir olmam sebebi ile temenni ettiğim O.C.D E. dokümanlarından da faydalanmıştır.

**

B Ö L Ü M I

FRANSIZ YARDIMININ GÖRÜNÜŞÜ

- Yardımın genel evrimi nedir?
- İki yönlü yardımın coğrafi dağılışı nedir?

Fransız yardımının başlıca vasıflarını anlatmadan önce inceleyeceğim iki nokta bunlardır.

A — YARDIMIN GENEL EVRİMİ

a) *Yardımın bütünüünün başlıca vasıfları*

Yardım değişik anlamları olan bir kelimedir. Bazıları için sadece verilen bir şeydir, bazıları için ise belirli bir gayenin gerçekleşmesi için bedava olarak sağlananlardır. Daha çok bu geniş anlam üzerinde duracağım zira yardımın karşılığının olup olmadığını araştırmaktayız.

Fransız yardımı hakkında kesin bir fikir edinmek için hangi istatistik verilere dayanılabilir. Bu biraz evvel işaret ettiğim zorluğa bağlıdır zira yardım ölçüsü yardım kelimesine verilen anlamla değişmektedir. Aynı zamanda yardım söz konusu ülkeler bakımından bir çok bakanlığı ilgilendirmesi sebebi ile de karışıktır. Bundan başka yardımın bütün sivil ve askerî dairelerin bulunması sebebi ile

iş daha da güçleşmektedir. Bu şekilde *sadece malî yardımla sınırlanarak* yardımın miktarı nedir? Fransız millî gelir hesaplarının optiği ile Jeanneney raporunda 1962 için bu yardım 12,6 milyar franka yükselmektedir. O.C.D.E.'nin gelişme yardımı komitesinde ise bu yardım aynı yıl için 7 milyara ulaşmaktadır. Bu yardımlardan müşterek menfaatler için yapılanlar ve askerî yardımlar düşülmüştür. Sadece O.C.D.E. rakkamı bize bir uluslararası karşılaştırma yapmaya imkân vermektedir. Ve bizde yardım *şeklini* ve daha sonra *vasıflarını* incelerken bu rakkamları kullanacağız.

Yardımanın malî ve malî olmayan yönleri vardır, bundan dolayı gerçek yardımla malî yardım arasında bir ayırım yapılmalıdır. Bu ayırım şekil olarak gözükmese bile G. Leduc tarafından da işaret edildiği bir gerçektir. «Malî olmayan yardım usûlleri nakdî sonuçlar yaratmakta, bunun aksine olarak yardım alana faydalı olan yardımın nakdî miktarı değil, nakdî akımların reel akımlara çevrilirken kullanılan metottur» (1962 de Viyanada İktisadî ilimler 2 ci kongresine sunulan rapor)

Reel yardım, teknik ve aynı yardım şekillerinde gözükmektedir. Esas olarak bir insan yardımı olan teknik yardım, insanların kültürel formasyonu için veya çeşitli dallardaki faaliyete uzman yetiştirmek üzere ya da bazı patent ve telif haklarını gerektiren bir yardımdır.

Fransanın gelişme yolundaki ülkelere personel yardımı, eğer yarı kamusal kurumların temin ettikleri sayılmazsa 46.000 kişiye ulaşmıştır.

Faaliyet kolları itibariyle bu dağılım aşağı yukarı şöyledir :
Öğretim % 70, Ekonomi % 12 Genel İdare % 10, Sosyal % 5

Demek ki yardımın en büyük kısmını öğretmenler teşkil etmektedirler: 32.000 kişi civarında.

Aynı fikir sırası altında gelişme yolundaki ülkelere Fransa'ya genel öğrenim yapmak veya bir özel ihtisas yapmak üzere gelen talebe ve stajyerlere verilen burslar da sayılabilir.

Aynı yardım hibe veya özel fiyatlarla verilen mallardır: Fabrikalar, makineler, kamyonlar, yedek parçalar, kitaplar, ilaçlar ve gıda maddeleri.

Şimdi *malî yardıma* geçecek olursak, ve para unitesi olarak ABD dolarını kullanırsak C.A.D.E. nin hesaplarına göre Fransanın bu bahis altında yaptığı yardımlar 1962 de 1.402 milyon dolara ulaşmıştır. 1962 nin bu rakkamı şunu ifade etmektedir:

- Safi millî hasılanın % 1,9'u (millî gelirin % 2,5 u)
- Sabit sermaye bikiminin % 10'un yani Fransa'da yapılan yatırımların % 10'nu
- Fransız vergi tahsilatının % 6,1'i
- Fransız genel bütçesinin % 5'i

Karşılaştırma olarak, ABD aynı dönemde bütün yardımın yarısından fazlasını sağladığını ve ABD nin toplam yardımın yedide birini sağlayan Fransa tarafından takip edildiğini söyleyebiliriz. Birleşik devletler, Fransa, İngiltere ve Almanya dünyadaki yardımın % 85 ini sağlamaktadırlar. C.A.D.E. ülkelerinin ortalama yardımı gayri safi millî hasılanın % 1'i kadardır ve böylece Fransa ortalamanın iki misli bir yardım yapmaktadır.

İki veya çok yönlü Fransız yardımı 1964 den beri iniş - çıkışlar göstermektedir.

1963 de 1.240 milyon dolar idi

1964 de 1.364 milyon dolara ulaşmıştı.

1963 yılında Fransız yardımında görülen düşme 1964 de devam etmemiştir. Bu yardım 1964 de 1961 ve 62 deki seviyesine ulaşmıştır.

Diğer esaslı bir özellik: *özel* yardımın hacmi 1963'e nazaran 1964 de sabit durmaktadır, bir önceki yılın 849,3 milyonuna karşılık 842.8 milyon dolar. Bu yardım kategorisinin seviyesi sanayileşmiş bir ülkenin, gelişme yolundaki ülkelere yaptığı yardımın derecesini belirtecek esas unsurdur.

Üçüncü olarak, Fransız yardımının iktisadî kullanılış şekillerinde şunlar gözükmektedir, 1964 yılında yatırımlarda bir artış ve iktisadî ve malî yardım konularına olan harcamalarda bir gerileme kaydedilmiştir, oysa bu yardım kategorisi 1963 yılında hissedilebilir şekilde artmıştır. Yani 1963 deki bütçe subvansiyonları şeklindeki yardımlar bir sonraki yılda yerini bunun tersi bir hareke-

te terketmiştir. Son olarak, 1963 yılında başlayan Fransız yardımını ya coğrafi olarak yer değiştirmesi 1964 yılında iyice belirmiştir. Fransız frangı bölgesini dışına alan ödemeler 1962 ve 63'e göre çok daha önemli bir orana yükselmiştir.

Bu son istatistiklerin dikkatli bir incelenmesinden kurtulabilmemiz için tek kelime ile 1964 deki ve 1964 den beri olan ilerleme yardımı hacim olarak arttırmış olduğunu ve aynı zamanda toplam içinde özel yardımın sabitliğini söyleyebiliriz.

Pek kısa bir dökümandan yaptığım analizde bilhassa önemli olan şudur :

1964 den beri yardımlar sadece Cezayir için azalmıştır. Tunus, Fas ve Güney sahradaki Fransız frangı bölgesindeki Afrika ülkeleri için sabit kalmış ve frank bölgesi dışı ülkeler ile deniz aşırı ülkelerde kuvvetli artışlar göstermiştir.

Eğer iki yönlü yardımların başlıca kullandıkları yerler olarak gelişmelerini inceleyecek olursak, teknik ve kültürel konularda harcamaların artışının devam ettiğini ve bunun toplam yardımlara oranının % 25 civarında sabit kaldığını görürüz.

1964 den beri malî ve iktisadî destek harcamaları % 15 kadar bir gerileme kaydetmiştir. Bunun başlıca sebebi 1964 de C.A.D.E. ye verilen momerandumda daha önce belirtildiği gibi, güney sahradaki frank bölgesi ülkelerine verilen bütçe yardımlarının ve Fransız hazinesinden Cezayir otoritelerine verilenlerin azalmasıdır.

Özellikle yatırımlara yapılan harcamalar 1963 - 64 de ve 1964 den beri bir artış kaydetmiştir. 1964 yılı 1962 de ulaşılan seviyeye aittir. Bunun sebebi ve iktisadî destekleme yardımlarının azalması ve aynı zamanda da ilerde göreceğimiz gibi ihracatta verilen kredi garantilerinin artışıdır.

Özel veya kamu iki yönlü yardımların tekâmülî halinde söylenecekler bu kadardır.

Şimdi yardımların coğrafi dağılışına bir göz atacak olursak şu şekilde özetleyeceğim sonuçlara erişmiş oluruz :

1°) Fransız yardımının çok yönlü kuruluşlara olan ödemelerinin oranı 1964'e kadar azalarak seyretmiştir. 1964 de çok yönlü yar-

dım bütün Fransız yardımının % 1,2 sini, özel kesim yardımının ise % 1,2 sini temsil etmekte idi. Bununla beraber çok yönlü kuruluşlar kanalı ile olan Fransız yardımı artmıştır ve 1965 den itibaren yakın bir gelecekte Fransanın *A.I.D. ye yardımının iki misline çıkması sebebi ile* daha da artacağını belirtmek yerinde olur.

2°) Yardımın dağılışı konusunda ikinci müşahade şudur: yardım frank bölgesinin dışında ve hatta daha geniş bir şekilde *para yönünden imtiyazlı olmayan ülkelere kaymıştır*. Bu olayı şu rakkam göstermektedir. Frank bölgesine olan ödemeler 1963'ün 186 milyonuna karşılık 1964 de 301 milyon dolara yükselmiştir: 1963 de toplam yardımın % 15 i, 1964 de % 22,1 i. Fakat bu artış özel ve kamu kesimlerinde aynı şekilde görülmemektedir. Frank bölgesi dışındaki ülkelere kamu kesimi yardımı üç yılda muntazam olarak artmıştır oysa 1962 den 63 e sabit kalan özel kesim yardımı kredi garantileri ve özel yatırım hareketleri ile birdenbire artmıştır.

Yardımanın tüm olarak son yıllardaki başlıca karakteri bunlardır.

b) *Kamu yardımının tekamülü*

1964 ve 1965 yıllarında yardıma ayrılan bütçe kredilerinin tekamülü değişik sebeplere dayanmaktadır. Bunun için büyük yardım sınıflarını incelemeden önce bütçe meselesi hakkında bazı işaretler vermenin faydalı olduğunu zannediyorum.

1964 den 1965'e devlet bütçesinden açılan yardım kredileri % 11 den daha çok sızramıştır. Bunun sebebi Cezayire olan Fransız yardımının tekamülü ile ilgilidir ve yardımın fiili seviyesi ile alâkali olmayıp bütçe tekniği ile ilgilidir. Bu azalışa rağmen teknik ve kültürel işbirliğine ayrılan krediler artmaktadır. Azalış malzeme fonlarından çok Cezayir otoritelerine yapılan ödemelerde olmuştur. Fransa daha çok Cezayir ekonomisini ilerde gelişmesini sağlamak gayesi ile iki unsurunu muhafaza etmek gayesini gütmüştür: İnsan formasyonu ve üretken yatırımlar. Başka bir deyişle, Cezayir için yapılan yardımın azalması Fransa ile bu ülke arasındaki ilişkilerin tekâmülü ve işbirliği bakanlığının kredileri ile ilgilidir.

Fransanın gelişme yolundaki ülkelere yaptığı fiili kamu kesimi yardımının miktarı son üç yılda geniş hatları ile sabit kalmıştır. Fakat teknik işbirliği harcamaları 1964 de 1963 den daha az bir hızla

artmaya devam etmiştir. Son olarak özellikle yatırım harramaları 1964 de bir artış kaydetmiştir buna karşılık iktisadî ve malî destekleme yardımları kredileri bir azalma göstermişlerdir.

c *Özel kesim yardımının tekamülünün faktörleri.*

Fransanın gelişme yolundaki ülkelere 1963 ve son üç yıldır yapmakta olduğu özel sermaye akımları önceki yıllarla karşılaştırıldığında net artış durumundadır. Bu miktarın yükselmesi bir yünden Fransız ihracatçıların gelişme yolundaki ülkelereki müşterilerine daha çok kamu kesimlerinden - açtıkları krediler ve diğer yünden ise bu ülkelere yapılan yatırımların artması sonucudur. Bu artışın *birinci açıklaması* kredi sigortası işlemlerinin artışıdır. Bu kredilerin yıldan yıla artması ise büyük ölçüde ödemelerin teslimden beş yıl sonra başlamasını temin eden anlaşmalar sebebiyledir. Fakat özel yatırımların artmasının *ikinci sebebi Fransız firmalarının* yatırımları ile ilgilidir. Bu artış esas olarak meydana getirilen işlerin artması ve diğer yünden daha az olarak yatırımların daha doğru olarak hesaplanmasından doğmaktadır. Yatırımlardaki bu artış daha çok frank bölgesi dışındaki ülkeler ve frank bölgesi içinde de deniz aşırı frank bölgesi ülkeleri ilgilendirmektedir.

B — YARDIMIN COĞRAFİ DAĞILIŞI

Fransanın gelişme yolundaki ülkelere olan yardımının coğrafi dağılışını belirtmek basit değildir, fakat götürü olarak şu söylenebilir.

- Cezayire yardımın azalması
- Güney sahra ülkelere ve Fransız Fransı ülkelere yardımın sabit kalması
- Fas, Tunus, Denizaşırı Fransız ülkelere ve son olarak Fransız fransı bölgesi dışındaki ülkelere yardımın artması

Kamu ve özel *Toplam* iki taraflı yardımın coğrafi dağılımı - 1964 de ve o zamandan beri - kamu yardımının coğrafi dağılışından pek farklı değildir.

Başka değişle özel sektör yardımının faktörleri gelişme yolundaki ülkelere yapılan yardımın coğrafi dağılışında pek az bir rol oy-

namıştır ve sadece Cezayir için hissedilebilir derecede fark vardır, bunun sebebi ise Cezayire bağımsızlığından önce başlanılmış yatırımlardır.

Coğrafi dağılımla ilgili incelememi burada kesiyorum fakat yabancı ülkelere olan özel kredilerin bazı ayrıntılarını belirteceğim.

a) Cezayirde Kamu Yardımının tekâmülü

Önceden belirtilen müşahadelerden söz etmiyeceğim fakat 1964 de 1962 ve 1963 göre azalmalarından dolayı etkilendiklerimi söylemekle yetineceğim.

Azalış teknik ve kültürel işbirliğine dokunmamıştır. Daha çok spesifik malzeme ve *destek* harcamalarında olmuştur. Aynı zamanda da önceden başlanılmış yatırımların devam ettiğini de göstermek gerekir.

Bütçe kredileri yönünden ise yardımın - kamu yardımının - 1965 de azaldığını ve 1966 da da azalacağına hükmedebiliriz.

b) Frank bölgelerindeki Afrika ve Güney sahra ülkelerine konu yardımı.

Güney Sahrada yardımımızdan faydalanan (Frank bölgesi içinde) 13 Afrika ülkesi vardır. Bu yardım pek az değişmekte ve azalmaktadır. Bu yardım halen iki yönlü yardımın % 33'ünü temin etmektedir. Yardımın azalma temayülünde olmasının sebebi destekleme yardımının yerini teknik yardıma bırakmasıdır.

c) *Fas ve Tunusa yardım.*

Bütün olarak bu yardım artmıştır fakat daha çok Fas'a yapılan yardım artmıştır bunun aksine Tunusa yapılan yardım 1964 den beri hissedilir ölçüde azalmıştır.

d) *Frank bölgesi dışındaki ülkelere kamu yardımı*

Tarafsız olarak bu yardımın halen zayıf olduğunu belirtmek gerekir, fakat 1963 den 1964'e teknik ve kültürel yardımlar ile Fransız hazinesi tarafından verilen uzun vadeli krediler artarken yeniden yapılan anlaşmalarda bu azalmıştır. Eğer Fransız hükümetin-

den gelen bilgilere inanacak olursak bu son problemin halli için bir başka çözüm bulunacaktır.

1964 de *Fransız hazinesinin* ödemelerine esas olan uzun dönemli krediler Türkiye için 6,1 milyon dolar idi. Fakat memnuniyetle ifade edelim ki bu rakkam 1962 yılındaki net ödemelere aittir.

1964 de Fransız hazinesi tarafından Türkiye'ye verilen uzun vadeli kredilerin oranı frank bölgesi dışındakilerin 1/6 sını teşkil ediyordu.

Fakat tekrar ediyorum, Fransa hükümeti tarafından az gelişmiş ülkelere mali yardım 1964 ve 1965 yılları bir ilerleme değil bir yavaşlama göstermiştir. Bu yardımlar 1963 de 451 milyon dolara ulaşırken 1964 de 91,6 milyon olmuşlardır. (25 milyonu Türkiye için).

Bu yavaşlamanın sebebi olarak 1963 ün istisnai bir yıl olduğunu ve yardımın daha *başlangıcı*nda olduğunu söyleyebiliriz. Yardım çabaları çevreden etkilenmekte ve yıldan yıla değişmektedir.

Öyle sanıyorumki ülkenin şimdiki *beynelmilel siyaseti* bu yardımın hemen artmasını mümkün kılmayacaktır.

Türkiye ile ilgili bazı ayrıntıları vermek istiyorum: Fransanın O.C.D.E. konsorsiyumuna katılması 1964 de olmuştur. Bu katılma işaret ettiğim gibi 1963 de 25 milyon dolar idi ve 1964 C.A.D.E. mome-randumda muhasebeleştirilmişdi. Aynı katılma 1964 malî yılı için 9,6 milyon dolardır. Bu $25 + 9,6 =$ milyon dolar şu kısımlardan teşekkül etmiştir:

a) 11,6 milyon dolar, 5 yıl ertelemeli ve 15 yılda % 3,5 dan ödenecek hazine kredileri

b) 2 milyon dolar imalâtçı kredisi (13,7 milyonu 10 yıllık, 9,3 milyonu 5 yıllık)

Fransız yardımı hakkında bu görüşler yardımının yöneldiği alanlar, usulleri ve sonuçlar hakkındaki sorulara yer vermediği sürece yetersiz kalacaktır.

Özellikle, yardımın işleyişini geliştirecek altı esaslı unsuru incelemek istiyorum:

1°) Yardımın gelişme ve bölgesel plânlara uygunluğu

2°) Ödeme usulleri

3°) Bölgesel gelişme konularında yeni uygulanan «proje direktörlüğü»nün kurulması

4°) Yardım fonlarının çalışmasının koordine edilmesi ve Avrupa fonları ile denizaşırı ülkeler fonlarının birlikte çalışmaları.

Daha tamam olmak için yardım sonuçlarını incelemek gerekecektir. Bunun için yardım alan ülkelerin yurt içi gayri safi millî hasıllarının yıllık artışlarını bilmek gerekir.

Aynı zamanda, yardım alan ülkelerin belli başlı tarımsal ürünler ihracatındaki artışları da bilmek faydalı olacaktır.

4°) Kredi usullerinin tekamülü

5°) Özel yatırımların artması

6°) Fransanın gelişme yolundaki ülkelerle olan ticaretinin artması

Bu ticaret hakkında basit olarak şunları söyleyeceğim. Bu ticaret Fransanın dış ticaret açığının artması ile sonuçlanmaktadır. Bu Fransız fransı dış ülkeler için bölge için ülkelere oranla daha hızlı olmaktadır. Frank bölgesi de Kuzey Afrika ülkeleri için açık artarken Afrika ülkeleri ile olan ticarete denklige dönülmektedir.

Fransa Türk piyasasından alımlara az katılmaktadır. 1964 de % 12 artmıştı. İhracatta se Türkiye Fransadan alımlarını arttırmamıştır.

Bunların incelenilmesi ve bu konferansın çerçevesi içine sığmayacağı ise açıktır.

Ben sadece Fransanın bu konudaki çabasını ölçmek için Fransız yardımının başlıca özelliklerini açıklamak istiyorum.

4 noktayı belirteceğim.

Bu yardım esas olarak özel, ödünç olmaktan çok hibe şeklinde ve daha çok iki yönlü ve Fransız fransı bölgesi ülkelerine öncelik veren bir yardımdır.

1°) Yardımın üçte ikisinden fazlası Fransız devleti ve kamu kaynaklarından gelmektedir ve kamu yardımının özel yardıma oranla

bazı yıllar boyunca daha önemli bir duruma gelmektedir. Yabancı ülkelere yatırılan özel sermaye ikinci harpten sonra gelişmeye başlamıştır. Esasen bu konuda Fransa A.B.D. den daha cömert davranmaktadır.

2°) Hibenin, ödünç vermeğe üstün olması göze çarpar fakat akıl bunların iyi bir şekilde birleştirilmesini gerektirmektedir.

3°) Fransız yardımı esas olarak iyi yönlüdür. İki yönlü yardım çok yönlü yardımdan sekiz defa defa daha büyüktür. İki yönlü yardımın bu kadar çok olmasının sebebi eski sömürgecilik bilhassa ABD dir. Bence bu ülkelerin bir çok kaynaktan yardım olmaları sebebi ile sakıncalıdır ve yardım bundan dolayı B.I.R.D., A.I.D. veya avrupa gelişme fonu C.E.E. tarafından dağıtılmalıdır.

4°) Son olarak, Fransız yardımı daha çok frank bölgesine yönelmiştir yani yardım eski sömürgeler ve Fransaya bağlı ülkelerde toplanmaktadır. İki yönlü Fransız yardımının 3/4 nün Kuzey Avrupa ve Afrika ile Madagaskara gittiği söylenebilir.

Cezayir en önemli yardım alan ülke olarak görülmektedir. Bununla beraber 1964 den beri frank bölgesi dışına da yardım gelişmeye başlamıştır.

M. Jeanneney «yardımın nakit ve personel olarak coğrafi dağılışı fransanın sömürgeci geçmişinin mirasıdır» demektedir. Diğer yardım eden ülkelere bakılırsa bu toplanma Fransız yardımının hakim karakterlerinden biridir.

Bu konuda şüphe yoktur: Fransanın özellikle yardım ettiği üçüncü dünya ülkeleri diğer yardım alan ülkelere oranla çok daha az yardım almaktadırlar.

Fakat bu çabaların nicel değerini inkâr etmez.

Bu çaba nasıl hükümlendirilmelidir.

BÖLÜM II

(FRANSIZ YARDIMINA VERİLEN DEĞER)

Yardım arayan ve yardıma konu olan ülkelere yardım hakkında verilen hükümleri ve diğer yönden Fransada iktisadî yardım hakkındaki çeşitli görüşleri incelemek gerekecektir.

A — YARDIM HAKKINDAKİ HÜKÜMLER.

Yardımanın bütünü hakkında felsefi bir hüküm vermek söz konusu değildir. Söylenmiş ve tekrar edilmiştir ki, gelişme yolundaki ülkelerin millî gelirlerini % 1 arttırmak için silahlanmaya ayrılanların çok ufak bir oranını ayırmak yeterlidir. Açıktır ki üçüncü dünyanın kullanmasına ayrılan tutarlar yeterli bir gelişme için yetersizdir ve O.C.D.E. bunu bütün raporlarında belirtmektedir.

Problem ilgili ülkelerin ne düşündüklerini araştırmaktır, Fransa bir tarafta ve yardım alan ülkeler yani esas olarak frank bölgesi ülkeleri diğer tarafta ne düşünmektedirler.

Fransız kamu oyu son yıllarda soru ile daha çok ilgilenmektedir. Yardımın tutarının tam olarak bilinmediği ifade edilmektedir. Parlamento - daha doğrusu Parlamentonun bir kısmı - malî kanunlara bağlı olarak hükümet tarafından bir dökümanın ortaya çıkarılmasını istemiştir. Fakat bu döküman çok kesik ve kolay okunamaz durumdadır. Resmi rakamlar olduğundan çok görünmektedir, zira yardım aynı zamanda bütçenin diğer «bölümlerinde» de bulunmaktadır ve bu şekilde yardımın tutarı asla kolaylıkla bilinmemektedir. Hesaplama güçlükleri M. Raymond Cartier'ye M. Gilles Martinet tarafından «France Observeur» de sömürge aleyhtarlığını «burjuva peygamberi» dedirten deliller vermektedir.

R. Cartier uzun yıllardan beri sömürgecilik aleyhtarlığı yapmaktadır. Fakat bu insanî ve sosyal adalet sebepleri ile değil millî duygularla yapılmaktadır ve yardımın azaltılmasını istemektedir be sebeple kamu oyunun bir kısmı da «Cartici» eylidir. M. Eduard Bonnefous kitabını «Ucan Milyarlar» adı ile yayınlamıştır. Uyarılan bu alarm fikri tabiidir ki genel değildir. Esasen hükümet de bu konuda kamu oyunu uyarmak için Jeanneney komisyonunu kurmuştur.

Yardım Kanunidir ve devam edilmelidir, ve buna Fransanın kendi iktisadî gelişmesine sekte vermediği sürece devam edilmelidir.

Yardımlaşmanın Fransız siyasetindeki sebepleri çeşitlidir Ahlaki ve siyasi sebepler ise yüklenilen sorumluluklarda ve anlaşmalarda aşağı yukarı ittifak edilmiştir. Aksi fikirler iktisadî sebeplerle karşılaşıldığında ortaya çıkmaktadır.

Ahlâki ve siyasî sebepler üzerinde fazla durmayacağım: Burada söz konusu sanayileşmiş ülkelerin sanayileşmemişlere olan insanî bir görevidir. *Uzağı Görmek Gereklidir*. Bir taraftan da batının kendi ideolojisi olmayan ideolojilerini gelişme yolundaki ülkeleri cezbetmesi önlenilmelidir. Bu da ince bir oyundur. Yardım aynı zamanda yalnız sayılabilecek Fransaya yardımı olan ülkeler tarafından siyasî, hatta üsler şeklinde askeri yardım avantajları sağlar, bunun yanında yeni ülkelerle ilişkilerimiz kültürümüzü zenginleştirecektir, zira kültür asırlar boyu daima yeniliklerle ilerler.

M. Francois Mitterand'ın gölge kabinesi yardım meselelerini Fransanın siyasî hayatında çekici bir kutbu olarak görmektedir. Bu genel sebeplere bir de Fransanın eskiden hükmettiği ülkelere olan bir sorumluluk duygusu da eklenmektedir. Sömürgeciliğin gelişmeyi kamçılacağı ölçüde, bu yardımın yeni bağımsızlıklarını kazanan ülkelerin iktisadî dayanışmasının aleti olarak kullanılmalıdır.

Bunun aksine iktisadî sebeplerden objektif olarak anlaşılması daha da güçtür.

Eski bağlı ülkelerin, bazı işletmeler, sömürge kadrosu ve Fransız Frangi bölgesi ile kurulan ilişkilerden bir takım avantajlar elde ettikleri şüphesizdir.

Geri kalmış ülkelerin gelecekte kıymetli Ticarî partönerler olacakları fikri kıymetini muhafaza etmektedir; daha doğrusu Fransız işletmelerinin bu ülkelere bulunması, sınaî tesislerin hibe veya satılması sanayi ve yüksek tekniğin gelişmesine sebep olacaktır. Bu durumu ise yeni müşteriler tarafından yeni siparişleri temin edecektir. Bunlar ise Fransız Ticaret filosunun ve havayollarının kullanılmasını teşvik edeceklerdir ve Francois Perroux'nın dediği «Karşılıklı Gelişme» sağlanabilecektir.

Fakat şimdiki durumda yardımın bu kısmı özlü değildir, bunu ileride inceleyeceğiz.

Sadece Jeanneney raporunda bunun çok ileride olacağını belirtildiğini söyleyelim.

Demekki bu çok tartışılan atom politikası ile kuvvetlenen şartlar altında yardımın Fransız iktisadî gelişmenin aksatıp aksatmıyacağı sorulabilir.

Eğer Fransız ekonomisinin çeşitli konularının az gelişmişliğine, bazı bölgelerin diğerlerine oranla geriliği, demografik artışın yükü, ortak pazardaki rekabet ve sanayileşmiş ülkeler arasındaki rekabetin şiddetine bakılacak olursa Fransanın gelişme yolundaki ülkeler yararına önemli gayretleri yüklenebileceği sorulabilir.

Bu tahditler arasında öncelik ve bu zorunluluklar arasında seçim varmıdır?

Yardım Fransa için insan ve mal olarak bir kısım kuvvetlerin dışarıya transferi demektir.

Mal ve hizmetlerin ihracı Fransa için reel değerlerin kaybı olmaktadır zira bunların üretimi ücretler, kısırların oluşmasına sebep olduğu için iç talebin azalmasına meydan vermemektedir.

Reel mallar akımı ile moneter akım arz ve talep arasındaki bu oransızlık bir enflasyon çıkmazına sebep olabilir.

Yani yardımlaşma politikası Fransız endüstrisinin gelişmesine zarar getirebilir.

Fakat yardımı kaldırmak söz konusu olamaz. *Tek problem yardımın Fransız ekonomisinin gelişmesi ile bağdaşma derecesidir.* Bu problem ise hiç çözülmemiştir.

Bununla beraber Jeanneney raporunda da yardımın kamu kaynaklarından yapıldığı ve Fransız ekonomisinin uzun dönem tahminlerinin göz önüne alındığı ölçüde yardımın gayri safi millî karşılımanın % 1,5'unda tutulması gerektiği de söylenmektedir ki bu da V ci plânda hesaplanan millî gelir artışına göre bugünden 1975'e yardıma ayrılan kaynakların iki misline çıkmasını sağlayacaktır. Bu haddina şılması ise Fransanın gelişmesini tehlikeye sokacaktır. Ben de buna ödemeler bilânçosunda denklik zorunluğu ile geniş bir yardım politikasının zor bağdaşır olması sebebi ile Fransanın bu konuda düşünmesi gerektiğini ekliyebilirim.

Fakat yardım alan ülkeler ne düşünmektedir.

Bu ülkelerin düşünceleri üç fikir çevresinde toplanmaktadır: Yeni sömürgecilik suçlaması, yardımın şüpheli olan etkinliği, yardım alan ülkeye sayısız avantajlar sağlaması.

Yardım alan ülkelerde - bazı Afrika Ülkeleri durumu - yardımın uygulama şekline itiraz, sömürgeciliğin ve özellikle sömürge idare-

sinin devamı, büyük modern işletmelerin mahallî otoriteye eşit bir göce sahip olabilmeleri ve bir yabancı tabiiyet altında bulunduğu duygusunu verebilmektedir.

Bu korku çok defa yerleşmiştir. «Hükmetmek etkisi» muhafaza edilmektedir. Demekki yardımın millî bağımsızlığa karşı olarak görünebilmesi sebebi ile yardım uluslararası bir şekil almalıdır. Fakat bu suçlama Fransız Frank bölgesi dışındaki ülkeler için ileri sürülemez ve bunun sebepleri açıktır.

Fransız Yardımı yardım alan ülkelerin gelişmesinde ilk hızı vermeğe yetmemektedir. Birleşmiş milletlerin bir tahminine göre az gelişmiş ülkelere verilen uzun dönemli sermaye bu ülkelerin yurt gayri saffı millî kalkınmanın % 2'sinin ifade etmektedir.

Yardım çok kere kötü kullanılmaktadır, zira ücretler yatırımlar yerine gösterişli harcamalara yatırılmaktadır ve bu konuda yardım global ve spesifik amaçlara sahip olmadığı zaman yardım alan ve veren ülkelerin kamu oyu karşılanmaktadır.

Yardım alan ülkeler bundan avantajlar sağlıyorlarmı? Siyasi ve kültürel alanda iktisadî yardımı sadece hukuki şekle bağlı olmayıp aynı şekilde yardımın getirdiğinden fazlasını da götürdüğü söylenebilir, örnek olarak yardım alan ülkeye yardım eden ülkenin malların alma zorunluğu gibi...

B — FRANSTZ YARDIMININ KARŞISINDA OLANLAR

Bu tartışmanın çözümlü ve problemin merkezidir. Özel yardımı bundan ayrı tutacağız, zira özel yardım tabiatile avantajı olmayan alanlara gitmeyecektir. Problem sadece kamu yardımın ve Fransız frangi ülkeleri üzerine olacaktır.

Meseleyi basitleştirmek için basitçe - ve de kısaca - bu bölge ile olan ticaretimizi, özel muameleleri, garantilenmiş pazarları, «Terms of Trade»'i ve fiyatlar sorularını belirteceğim.

Fransanın Frank bölgesi ile olan ticareti 1958 den beri daralmaktadır. Bu daralma denizaşırı ülkelerin bağımsızlıkları, liberasyon politikası ve konvertibiliteye dönüşle ilgilidir. Burada da sizi rakamla meşğül etmeyeceğim. Benzer bir olay İngiltere ile İngiliz Milletler camiası arasında görülmektedir.

Frank bölgelerinden sağlanan maddeleri esas olarak tropik gıda maddeleri ve ham maddeler teşkil etmektedir.

Pazar yerleri problemi ise daha karışıktır. Global Fransız ihracatının bünyesi Frank bölgesine yapılan ihracattan pek az farklıdır - fakat bazı ürünler bölge içinde önemli pazarlar bulurlar: Şeker, Petrol ürünleri, Tekstil, ilaç mekanik endüstri maddeleri. Fransa diğer yardım eden ülkelere oranla verdiği yardımı karşılığında satınalma mecburiyeti yüklenme bakımından daha liberaldir. Hakikatte bu zorunluluk toplamın dörtte biri ile üçte biri arasında değişir. Açıktır ki, yardım veren ve alan ülkeler arasındaki bağlar birinin hakimiyetini belirtmektedir ve bu Fransanın Ortak Pazar içinde ikame pazarları bulduğu ölçüde daha fazla olacaktır. Bununla beraber yeni pazar yerleri arama Fransa için zor konversiyonlar ve masraflı araştırmalar gerektirecektir. Örnek olarak Fransız tekstil sanayii pazarların korunması için zor bir intibak devresi geçirmektedir.

«Terms of Trade» bütünü itibariyle gelişme yolundaki ülkeler aleyhine yani Fransız ihracatının leyhinedir.

Yüksek fiyatlar meselesi de hassastır: Fransa dünya fiyatlarının altında mı satıyor ve bu fiyatların üstünde mi satın alıyor? şimdiki durumda yüksek fiyatlar vardır ve Fransa çok kere dünya piyasalarının üstünde satın almakta ve üstünde satmakta bazı defalar ise altında satmaktadır. Örnek olarak şeker Fransa tarafından Cezayir ve Afrikaya dünya fiyatlarının altında satılmaktadır.

Yüksek fiyatlar bundan böyle C.E.E. tarafından yasaklanmıştır.

Sonuç olarak Fransa ile pazar bölgesi arasında alım satımın bileşimi ve hacminde bir değişimi meydana gelmekte ve sömürgeciliğin uçurumlarını gidermektedir.

Frank bölgesi içindeki para ilişkileri bazı kere çok alternatiflerle incelenilmekte ve düşündürmektedir. Bu konuda para olaylarının saydamlıklarını veya donukluklarını belirtmek isterim.

Sabir bir paranın iktisadî gücün işareti olduğu ve zengin ülkelerin istikrarlı bir paraya sahip oldukları ve zayıfların ise istikrarsız bir paraya sahip oldukları ya da daha iyisi paranın iktisadî gücü belirttiği fikri kendini kabul ettirme eğilimindedir.

Bu çeşit bir mantık tam olarak inandırıcı değildir.

Hemen yapılacak bir gözlem, çok kere iktisadî bakımdan zayıf bir milletin çok istikrarlı bir paraya sahip olduğunu gösterir : Portekiz buna örnektir ve bunun tersi zengin bir ülke - Fransa gibi - istikrarlı bir paradan yararlanamaz. Bence para değeri bir milletin iktisadî gücünü aksettiremez: *Para değeri siyasî otoritenin olmasını diledikleri değerdir.* Burada paracıların teorilerine karşı olduğumu biliyorum. Fakat yine de böyle düşünüyorum, çünkü eğer dolar hakim bir para olmaktan çıkarsa, amerikan parasının değerinden düşmesi sonucu A.B.D. nin iktisadî gücü değişmiş olmayacaktır.

Eğer gözlem açımızı sadece Fransa ve frank bölgesine daraltacak olursak önce bir para bölgesinin paralarının kendi aralarında konvertibl olmasını ya da daha iyisi bölge paralarının M. E. James'in deyimi ile bir «Güneş Para»ya konvertibl olmasını gerektirmektedir: Frank bölgesi için frank, sterling bölgesi için sterling.

Bir para bölgesi aynı zamanda Paris veya Londra gibi bir para «kutbu» gerektirmektedir.

Oysa, para bölgesi çok kere sağladığı döviz işlemleri ile hâkim ekonominin avantajına işler ve Fransa bundan çok uzun zamandan beri yararlanmıştır. Fakat şimdiki durumda derin bir inceleme frank bölgesinin nisbeten zayıf bir ölçüde Fransız döviz rezervlerini arttırdığını gösterebilir.

Fakat önemli olan bölgenin varlığının çeşitli devletlerin para politikalarında bir birleştirme sağlaması ve konvertibilitenin bölge ülkelerinde oturan fransızlara sermayelerini serbestçe yurda getirmelerine imkân vermesidir. Fakat eğer bölge içinde bir ülkenin ödemeler bilançosu açık vermiyorsa bu fransız maliyesi için bir yük olmaktadır.

Bu olay ise sermayeye sahip olmayan az gelişmiş bir ülkede tasarrufların yerinde yatırılmaktan çok dışarı çıkması ile ülke için zararlı olacaktır.

Sonuç olarak eğer frank bölgesi Fransa için avantajlar ve bazı kere bölge içindeki enflasyondan zarar gören ekonomiler için sakıncalar yaratmışsa da şimdiki durumda avantajların daralmış olduğu gözükür.

Yardımanın karşısında olan fikirler global olarak ölçülemez Bu da benim ilk vargım olacaktır.

Yardım veren ülkelerin iktisadî avantajları hiç bir zaman açık değildir ve öyle sanıyorum ki bunlar ileride ortaya çıkacaktır ve yine düşünüyorum ki yardım için yapılan çabalar elde edilen avantajlardan daha büyüktür, Fransa pek tabiidir ki bölge dışı olan ülkelerle olan işbirliğinin esaslarını yeniden gözden geçirecektir.

Yardım frank bölgesi içine kapanmaktan çok gelişme yolundaki ülkelere coğrafi olarak yayılmalıdır. Ve yardım alan ülkelerin durumlarını korumak için sadece Avrupa çapında çok yönlü değil fakat dünya çapında çok yönlü olmalıdır.

Bunun sonucundan doğacak işbirliği, gerçek bir uluslararası plânlamanın daimi bir dialogu olmalı ve yönü kelimenin hakiki ve asil anlamı içinde olmalıdır.

Fransa bir model olmaksızın, bütün gelişme yolundaki ülkelerde faydalı bir rol oynamalıdır. Fransa davranışları, plânlamasının başarısı zirai gücünün önemi ile gelişme yolundaki ülkelerin siyasi otoriteleri ile birlikte kendi bünyelerine uygun formüller aramalı ve gelişme yolundaki çabaların en sonunda iktisadî ilmi ve siyasî işbirliğinin güçlü bir aleti olmadan önce bu ülkelerin iç bünyelerinde başlaması gerektiğini ispat etmelidir.

Çev. Asis. Dr. İban ONUR.